

SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF REGIONS AND LOCAL COMMUNITIES

УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА РЕГИОНИТЕ И МЕСТНИТЕ ОБЩНОСТИ

Necessity of new teaching methods in the university

Необходимост от нови методи на преподаване във висшето образование

Въведение

Преподаването е целенасочено, предварително планирано общуване, в хода на което се осъществява образованието, възпитанието и развитието на обучаемия, усвояват се отделни страни от опита на човечеството, от опита на действията и познанието. Обучението е най-важното средство за формиране на личността и на първо място - на умственото развитие и общото образование. Процесът на обучение е насочен към формиране на знания, умения, навици, опит от творческата дейност и културно развитие¹.

Цел в настоящото изложение е разкриването на предимствата пред интерактивните методи на преподаване, които изискват много голяма предварителна подготовка от страна на преподавателите и умения да организират и ръководят учебния процес в посока на провокиране на мисленето, задълбочения анализ на явленията и извеждане на тенденциите в развитието на процесите.

Наред с това, двустранният процес на обучение във висшите училища изисква от отсрещната страна – обучаемите, да имат необходимите вече създадени навици за самостоятелна подготовка, проучване на въпросите от различни източници и способност за самостоятелно обобщаване на информацията, правене на заключения, изводи и връзки между основните понятия и зависимости.

В изследването се разглеждат методи на преподаване във висшия училища, в това число и съвременни. Обосновава се необходимостта от внедряване на иновационни методи на преподаване. Дава се определение на понятията „интерактивни методи“ и „активни методи“ на обучение.

Принципи на обучението в университета

Обучението е съвместна дейност или система от действия между преподавателя и субекта на ученето, насочена към усвояване от този субект на избрани от преподавателя (или съвкупността от преподаватели) елементи на обективизирания опит на човечеството: на учебния материал или на обекта на обучението.

¹ Банкова, И. Културни бариери пред устойчивото развитие. Перспективи и предизвикателства пред съвременното управление. Национална научна конференция УНСС, 22.10.2015, София.

В хода на обучението педагогът насочва, информира, организира, стимулира дейността на обучаемите, коригира я и я оценява, а обучаемият овладява съдържанието, видовете дейности, отразени в учебните програми. При това именно участието в обучението на преподавателя прави процеса на усвояване управляем, позволяващ да се усвоят необходимите за студента елементи на обективизирания опит на човечеството и и го прави най-рационален начин, вече проверен и закрепен в този опит.

Като мост, който съединява теоретичните представи с педагогическата практика, служат принципите на обучение. Принципите на обучение винаги отразяват зависимостта между обективните закономерности на учебния процес и целите, които се преследват в обучението. В съвременната дидактика принципите на обучение се разглеждат като препоръки, насочващи преподавателската дейност и учебния процес като цяло, като начини за постигане на преподавателските цели с отчитанена закономерностите на учебния процес.

В същото време, когато се очертава системата от принципи на преподаване във висшето училище, е необходимо да се отчитат особеностите на учебния процес на тази група учебни заведения. Към тези особености се отнасят:

- във висшето училище се изучават не основите на науката, а самата наука в развитие;
- сближаването на самостоятелната работа на студентите и научноизследователската работа на преподавателите;
- наблюдава се единство на научното и учебното начало в дейността на преподавателя на висшето училище за разлика от учителя в средното училище;
- идеите за професионализация в преподаването на почти всички науки са отразени далеч по-ярко, по-силно, отколкото в средното училище.

В наши дни учебният процес изисква постоянно усъвършенстване поради факта, че се извършва смяна на приоритетите и социалните ценности: научно-техническият прогрес все повече се осъзнава като средство за постигане на такова равнище на производството, което в най-голяма степен отговаря на постоянно повишаващите се потребности на хората, на развитието на духовното богатство на личността. Затова съвременната ситуация в подготовката на специалисти изисква коренно изменение на стратегията и тактиката на обучението във висшето училище.

Главна задача на висшето училище на съвременния етап е подготовката на специалисти, способни нестандартно, гъвкаво и своевременно да реагират на измененията, които се извършват в света. Поради това за подготовката на студентите за бъдещата професионална дейност трябва да се внедряват и използват иновационните методи на преподаване във висшите училища.

Поставянето на задачите за въвеждане на нови методи в процеса на преподаване е обусловено от следните причини:

- от развитието на науката, в това число на нейните приложни аспекти, обхващащи различните страни на социалния живот, в резултат на което в основни навици, неотменими атрибути на професионалната дейност на випускниците на университета се превръщат разработката на хипотези, намирането на оптимални и при това нетривиални решения, проектирането, моделирането; формирането на съвременния конкурентен пазар на труда, мотивиращ студентите да направят осъзнат избор на бъдещата професионална специализация още по време на обучението си във висшето училище и да усвоят

необходимите компетенции в учебната, производствената, преддипломната практики;

– от динамичното усъвършенстване на социалната сфера, на сферата на услугите, диктуващи необходимостта от постоянно усвояване на новите методи, начини, технологии, форми на разнообразна дейност, намиране на ефективни методи за решаване на проблемите.

Характеристика на интерактивните технологии на преподаване

Като се ориентира към извършващите се изменения съвременната система на висшето образование трябва да премине в особен иновационен режим на развитие, в който е необходимо да се запазят най-добрите традиции във висшето ни образование и в същото време да се отчетат тенденциите на развитие на системите за подготовка на специалисти в други страни, да се съпостави българският опит със световните норми и стандарти.

Към иновационните методики на преподаване се отнасят интерактивните и компютърните технологии.

Интерактивните технологии на преподаване включват:

– лекции (научни, социални, професионални, интегративни и др.) и
– семинари (обсъждане, учебни дискусии, технологии за проектно обучение и др.).

Компютърните технологии на преподаване предполагат събиране, преработка, съхранение и предаване на информация от обучаващия към обучаемия и обратното.

Произходът на понятието „интерактивен“ произлиза от „inter“ - взаимен и „act“ - действие) и означава взаимодействие, който се намира в режим на беседа, диалог с някого.

Следователно интерактивните методи на обучение, които означават постоянно взаимодействие, диалог, беседване на преподавателя и студента, при което доминираща позиция трябва да заемат студентите, докато преподавателят е длъжен да задава правилната насока на обсъжданията. Изследванията на наши и чужди автори² в областта на методиката, методологията и методите на преподаване показват, че използването на интерактивни методи на обучение е едно от най-ефективните, резултативни методи на оптимално усвояване на новия и заздравяване на вече изучавания учебен материал. Поне два са важните резултати в това отношение:

Първо, на студентите им е по-леко да разберат и запомнят материала, когато те сами са субекти на учебния процес.

Второ, даже най-слабите и притеснителни студенти се включват в процеса на обучение.

Най-съществените различия, от които могат да се открият предимствата на интерактивния образователен модел, са посочени в таблица 2.

² Иванов, Ив. Интерактивни методи на обучение. www.ivanpivanov.com/uploads/sources/55_Interaktivni-metodi-za-obuchenie.pdf (видяно на 20.02.2018); Господинова Цв. Видове интерактивни методи. НБУ, Годишник т.2, 2016 г. ISSN 1313 -7875; Гюрова, В. (2006) Интерактивността в учебния процес С.; Костова, Здр. (2003). Интерактивни и иновативни методи на преподаване, ЮЗУ “Н. Рилски”; Тодорина, Д. Създаване на интерактивна образователна среда (теоретични и приложни аспекти). http://pedagogy.swu.bg/wp-content/uploads/2012/04/Todorina_Interact_obrazov_sreda_2010.pdf (видяно на 20.02.018); Abdullah, Mardziah Hayati. Problem-Based Learning in Language Instruction & A Constructivist Model. ERIC Digest 1995; Lancard, Bettina A. New Ways of Learning in the Workplace, ERIC Digest 1995; Naylor, Michele. Work-Based Learning, ERIC Digest 1997.

Таблица 2. Сравнителна таблица между традиционния и интерактивния образователни модели³

ТРАДИЦИОНЕН ОБРАЗОВАТЕЛЕН МОДЕЛ	ИНТЕРАКТИВЕН ОБРАЗОВАТЕЛЕН МОДЕЛ
Усвояване на информация, необходима за успешно представяне на изпита	Осъзната потребност от информация
Идентификация и решаване на проблеми в структурирана и статична обкръжаваща среда	Идентификация и решаване на проблеми в неопределена и динамична обкръжаваща среда
Прилагане на знания и умения към специфични случаи и ситуации	Приспособяване към информационните ресурси Превръщане на информацията в годен за приложение ресурс
Взаимодействие „учител-ученик“	Взаимодействие „ученик-ученик“ и работа в екип
Преподавателят прави индивидуалните оценки и атестации и осигурява обратна връзка	Преподавателят и студентите съвместно правят индивидуалните оценки и атестации и осигуряват обратна връзка

Използването на интерактивните методи на преподаване помага да се решат немалко проблеми:

- формира у студентите интерес към изучаваната дисциплина;
- осигурява оптимално усвояване на новия учебен материал;
- развива интелектуална самостоятелност;
- създава навици за работа в екип, за анализиране на материала и избор на най-правилен отговор;
- развива колективизъм, уважение към чуждото мнение;
- формира у студентите мнения, професионални компетенции и жизнени навици.

Известни са следните интерактивни методи на преподаване:

- кръгла маса (дебати и дискусии);
- мозъчна атака;
- ролеви и делови игри;
- евристична беседа;
- ситуационен метод (анализ определенних ситуации);
- майсторски клас;
- тренинги;
- проектен метод;
- групов работа с илюстративен материал.

В образователния процес могат да се използват пасивни и активни методи на преподаване. Интерактивните методи могат да се разглеждат като най-съвременна форма на активните методи.

Същността на активните методи на преподаване, насочени към формиране на умения и навици, се състои в това да осигурят изпълнение от страна на студентите на тези задачи, в процеса на разрешаването на които те самостоятелно овладяват умения и навици.

Развитието на активните методи на обучение е обусловено от факта, че пред обучението са поставени задачи не само за усвояване от студентите на

³ Иванов, Ив. Интерактивни методи на обучение. www.ivanpivanov.com/uploads/sources/55_Interaktivni-metodi-za-obuchenie.pdf (видяно на 20.02.2018).

знания и формиране на професионални умения и навици, но и на развитие на творчески и комуникативни способности на личността, формиране на личностен подход по отношение на възникващите проблеми.

Така например, непосредственото въвличане на студентите в активна учебно-познавателна дейност в хода на учебния процес е свързано с прилагането на методи, които са получили обобщеното название „активни методи на обучение“. Преподавателят в своята професионална дейност използва такава класификация и група методи, които най-пълно помагат да се решат тези дидактически задачи, които той поставя за даденото занятие. Интрактивните методи на обучение са едни от най-ефективните средства за въвличане на студентите в учебно-познавателната дейност.

Към тези начини на обучение се отнасят:

- евристическото обучение;
- дискусията;
- мозъчната атака;
- кръглите маси;
- деловата игра;
- методът на казусите и т. н.

На практика всеки от посочените методи се отличава с положителни страни, но и с някои особености. Например, **евристичната беседа** сама по себе си е метод, който е получил названието си от свързвания със Сократ метод на обучение „евристика“, означаващ - намирам, откривам, изнамирам. Доколкото по своята психологическа природа евристичната беседа възприема в основата си колективното мислене или беседа (като търсене на отговор на проблемите), то в педагогиката този метод е прието да се нарича метод на проблемното обучение.

Дискусията, като метод на обучение, започна да се прилага в последните години, когато беше провъзгласена гласността и бяха снети забраните срещу плурализма на мненията не само по житейските въпроси, но и по проблемите на теорията, политиката, идеологията. По този начин посоченият метод – дискусията, представлява специално програмирано свободно обсъждане на теоретическите въпроси на учебната програма, които обикновено започват с постановката на въпроса. Дискусията се използва при груповите форми на семинарите, практикумите, събеседванията по изпълнението на резултатите от изпълнението на поставените задания, на практическите и лабораторни занятия, когато студентите е нужно да вземат отношение.

Често пъти се прилагат и лекции-дискусии, когато лекторът в хода на изложението на материала се обръща към аудиторията с отделни въпроси, изискващи кратки и бързи отговори. Дискусията в пълния смисъл не може да се осъществи на самата лекция, но въпросът, предизвикал наведнъж няколко различни отговори от аудиторията, вече създава психологическа атмосфера за колективно мислене и готовност внимателно да се изслушат постановките на лектора, който дава отговор на на дискусияния въпрос.

Методът на „**мозъчната атака**“ като метод на обучение не се прилага широко в практиката на университетското преподаване, въпреки че неговото название се появява в системата за управление в сферата на научните изследвания. Този метод широко се прилага в икономическата и управленска дейност. Същността на метода е в търсене на отговор от страна на специалистите за всеки сложен проблем посредством интензивни изказвания на всевъзможни възникнали идеи, догадки, предложения. Освен това „златното правило“ при мозъчната атака е следното – нищо от произнесеното от

участниците в разговора да не се подлага на съмнение, да не се критикува, а да се осигури пълна свобода на изказване на всякакви идеи.

По отношение на „**кръглите маси**“, то този метод педагозите заимстват от областта на политиката и науката. Като правило, кръглите маси се организират за обсъждане на определен проблем с представители на различни политически и научни направления. При обучението методът „кръгла маса“ се използва най-често за повишаване на ефективността при усвояването на теоретичните проблеми чрез разглеждането им в различни научни аспекти, с участието на специалисти с различен профил и от различни научни направления.

Особено внимание заслужава методът на „**деловата игра**“, който първоначално се появява, колкото и да е странно, не в системата на образованието, а в практиката на стопанското управление. Сега деловите игри се прилагат в изследователската работа, в процеса на разработените проекти, при колективното изработване на решенията и във военното дело. В подготовката на специалисти от различен профил в сферата на висшето образование деловата игра се прилага преди всичко за обучение в областта на управленската дейност. Методът на деловата игра като метод на обучение се заключава в учебното моделиране на ситуацията в тази дейност, в която предстои да се обучат студентите, за да може на моделите, а не на реалните обекти, да се упражняват бъдещите специалисти как да изпълняват съответните професионални функции.

Необходимо е така също да се отдели внимание и на „**метода на казусите**“, който е най-ефективният и разпространен метод на организация на активната познавателна дейност на студентите. Методът на анализа на конкретните ситуации развива способността към анализ на жизнените и производствени задачи. Сблъсквайки се с конкретната ситуация, обучаемите трябва да определят има ли в нея проблем, в какво се състои той и да определят своето отношение към създалата се ситуация.

Заключение

С развитието на научнотехническият прогрес се увеличава обемът на информацията, задължителна за усвояване. Информацията бързо остарява и се нуждае от постоянно обновяване. Оттук следва, че обучението, което е ориентирано предимно към запаметяване на материала, само отчасти може да удовлетвори съвременните изисквания. Това извежда на преден план проблема за формиране на такива качества на мисленето, които биха позволили на студента самостоятелно да усвоява постоянния поток от нова информация, развитие на такива способности, които да дадат възможност след завършване на образованието си дипломираният висшист да може да не изостава от ускоряващия се научнотехнически прогрес. Нужни са нови методи и подходи в обучението, които биха могли да научат студентите да се учат, т.е. самостоятелно да намират и да усвояват нужната информация. Ролята на преподавателя е да насочва, обобщава и оценява извършената от студентите работа, да посочва правилността на техните разсъждения и грешките в процеса на изпълнение на заданията.

Библиография

1. Банкова, И. Културни бариери пред устойчивото развитие. Перспективи и предизвикателства пред съвременното управление. Национална научна конференция УНСС, 22.10.2015, София.
2. Господинова Цв. Видове интерактивни методи. НБУ, Годишник т. 2, 2016 г. ISSN 1313 -7875.
3. Гюрова, В. (2006) Интерактивността в учебния процес. С.
4. Иванов, Ив. Интерактивни методи на обучение.
www.ivanpivanov.com/uploads/sources/55_Interaktivni-metodi-za-obuchenie.pdf
(видяно на 20.02.2018).
5. Костова, Здр. (2003). Интерактивни и иновативни методи на преподаване, ЮЗУ“Н.Рилски“.
6. Тодорина, Д. Създаване на интерактивна образователна среда (теоретични и приложни аспекти). http://pedagogy.swu.bg/wp-content/uploads/2012/04/Todorina_Interact_obrazov_sreda_2010.pdf (видяно на 20.02.2018).
7. Abdullah, Mardziah Hayati. Problem-Based Learning in Language Instruction & A Constructivist Model. ERIC Digest 1995
8. Lancard, Bettina A. New Ways of Learning in the Workplace, ERIC Digest 1995.
9. Naylor, Michele. Work-Based Learning, ERIC Digest 1997.